

GÖTEBORGS UNIVERSITET
STATSVETENSKAPLIGA INSTITUTIONEN

”Det är ju inte som det var förr”

- gymnasietjejjers syn på manlighet och genus

Examensarbete i samhällskunskap
HT 13
Karin Pettersson
Handledare: Henrik Lundberg
Uppsatsens längd i antal ord: 9875

Titel: "Det är ju inte som det var förr" - gymnasietjejjers syn på manlighet och genus

Författare: Karin Pettersson

Kurs: Examensarbete i samhällskunskap

Omfattning: 15 högskolepoäng

Termin: HT 13

Handledare: Henrik Lundberg

Abstract

Bakgrund: Genusforskning bedrivs oftast genom att kvinnors syn på kvinnor eller mäns syn på män undersöks. Män och maskulinitet är ett fält som snabbt vinner mark inom genusforskning, vilket syftar till att ta reda på varför män är som de är och hur deras könsmönster reproduceras.

Syfte: Denna studie söker att undersöka kvinnors syn på män. En av de ledande teorierna om genusskapande är Judith Butlers sociala konstruktivism. Genus, menar Butler, är en kollektiv illusion som rättfärdigar sig själv genom att framstå som naturlig. Teorin menar också att det därför är möjligt att studera män genom kvinnor, efter som att kvinnor är medhjälpare till skapandet och upprätthållandet av genusstrukturer.

Metod: För att undersöka detta har jag genomfört gruppintervjuer med 15 flickor, fördelat över fyra grupper, som går sista året på samhällsprogrammet på gymnasiet om deras åsikt om maskulinitet och genus. Detta med hjälp av ett stimuli bestående bilder föreställande alternativ maskulinitet.

Resultat: Inspirerad av forskare som Bourdieu, Connell, Ambjörnsson, m.fl har jag funnit att tjejerna i stor utsträckning bidrog till upprätthållandet av traditionella könsmönster genom att förhålliga starka, muskulösa män, och var försiktiga och ibland stötta av bilderna på alternativa och könsöverskridande män. Dessa unga kvinnor var ambivalenta över sin egen roll som kvinnor, feminister och normskapare. Alla uttryckte att de aldrig behövt tänka på sådana frågor tidigare, trots formuleringar i rådande styrdokument. Den generella åsikten tycktes vara att saker och ting kunde ha varit värre och att de därför inte behövde fundera över eller motarbeta könsmaktsordningen.

Sökord: Genus, maskulinitet, feminism, könsstrukturer, gymnasieskolan

Innehåll

1. Inledning.....	1
2. Tidigare forskning.....	2
3. Teori.....	5
3.1 Problemformulering och syfte.....	7
3.2 Frågeställningar.....	8
4. Metod.....	8
4.1 Urval och genomförande.....	9
4.2 Etik.....	11
4.3 Analys.....	11
4.4 Validitet och reliabilitet.....	12
5. Resultat och analys.....	13
5.1 Disposition.....	13
5.2 Den accepterade mannen.....	13
5.3. Kvinnan i mansvärlden.....	18
6. Diskussion.....	22
6.1 Betydelse för lärarprofessionen.....	24
6.2 Vidare forskning.....	25
7. Referenser.....	26
Bilaga 1.....	28
Intervjuguide.....	28

1. Inledning

Genus är ett ord som nu länge har cirkulerat i samhället. Dagens människa förväntas vara medveten om hur kön som roll skapas och konstrueras och hur dessa roller påverkar det dagliga livet. För många handlar genus enbart om kvinnor; en syn som inte längre stämmer. Traditionell genusforskning har fokuserat mycket på kvinnans erfarenhet, hennes separation från mannen och hennes förtryck. ”Man föds inte till kvinna; man blir det” (Beauvoir, 2008:325) är ett välkänt citat från ett av genusforskningens klassiska verk. Visst pekar mycket på att Beauvoir har rätt; vi är inte bara vandrande kön, vi är barn av vår omgivning; vårt sätt att vara har beslutats åt oss på grund av vad vi har mellan våra ben.

Dock är det inte bara kvinnor som formas och stöps i en roll och en mall. Män formas också men har, på grund av sin status i samhället, länge förbisetts i frågan om genus. Män är normen. Det är genom män som det bestäms vem kvinnan ska vara, eftersom kvinnan länge varit hans motsats - en man är stark, därför är kvinnan svag (Bourdieu 1999:21f). Samtidigt är denna norm ett stort ok för männen att bära. Vad innebär det att vara normerande, endast på grund av ett kön? Män har i lika hög grad som kvinnor ideal, normer och värderingar att leva upp till.

Därför har jag i denna uppsats valt att titta närmare på mannen och hur han formas men genom kvinnors ögon. Dagens gymnasieungdomar har gått hela sin skoltid med en läroplan som uttryckligen har förmedlat att:

”Skolan skall aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster. Den skall därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet.” (Lpo 94).

Denna skolplan är den som de elever som jag intervjuat haft med sig hela vägen genom grundskolan. Kommer eleverna nu att vara medvetna om problematiken kring genus?

Visst hade jag kunnat undersöka hur de ställde sig till bilder av femininitet och skönhetsideal, men det är min personliga uppfattning att kvinnor är medvetna om de problem som förknippas med deras eget kön, även om de likväl ofta böjer sig för dem (Ambjörnsson 2004:51f). De vet redan vad de ska svara på frågorna. De vet att de ska säga att smalidealet är dåligt och att kvinnor visas upp på

ett negativt sätt i media. Men har de någon gång behövt fundera på att män också porträtteras i media? Att det finns skönhetsideal och könsroller även för det ”dominerande” könet?

Jag har studerat manlighet bland gymnasieelever tidigare, men har då intervjuat gymnasiekillar om deras syn på kön. Studien var mycket intressant och det väcktes en nyfikenhet i mig. Visst hade jag kunnat fortsätta på den mindre studien (B-nivå), men under insamlingen av empiriskt material stötte vi på förhinder i och med den så kallade intervjuareffekten. Denna effekt beskriver hur intervjuarens uppenbarelse kan påverka vilka svar man får i undersökningen, så som etnicitet, tonfall, klädval och, i mitt fall, kön (Esaiasson et al 2012:235). Män hade svårigheter att diskutera manlighet med en kvinna och detta försvårade undersökningen.

Under intervjuerna hoppas jag också få svar på om det finns en ”ny” manlighet och trend i den unga generationen som snart är färdiga med sin skolgång och snart kommer ut i arbetslivet. Har genus i kursplanen gett effekt? Har samhällsdebatten påverkat tjejerna i en positiv eller negativ riktning?

2. Tidigare forskning

Manlighetsforskning har historiskt sett nästan aldrig stått som ensamt ämne, utan har tangerats av andra discipliner. Exempelvis beskriver Willis i *Fostran till lönearbete* (1983) hur maskulinitet i förhållande till en arbetarklassmiljö skapas och upprätthålls av ”arbetarklassgrabbar”. Även om Willis syfte var att studera klasstrukturer, framkommer också en hel del om hur ”grabbarna” lär sig att bli män och hur deras manssyn ser ut.

En liknande studie av arbetarklassen kommer från Cynthia Cockburn som gav sig ut för att studera människan och tekniken, men snart fann sig i en metalledjungel där en stark mansroll kom att reproduceras och skapas i stor skala. Resultatet blev *Brothers* (1991) där kvinnor exkluderas och stereotypiseras i en sluten mansvärld. Cockburn hävdar också i sin studie att manlighet skapas i institutioner där de kollektivt definieras och reproduceras. Dessa två studier är en viktig bakgrund till all forskning som gjorts på män, även om deras avsikt kanske inte var att studera just detta. Studierna visar båda på hur slutna, uppgivna och i viss mån arga män systematiskt exkluderar och objektifierar kvinnor. De kom att fungera som ett startskott för vidare forskning på män och deras erfarenheter.

I det vidare studiet av män började psykologen Pleck studera den traditionella mannens ”krock” med det moderna samhället i sin studie *The myth of masculinity* (1981). Studien utgick från Plecks

egna erfarenheter som psykolog och de krockar som män beskrev för honom. Han fann att det fanns en skillnad mellan en stereotyp manlighet och en normerande sådan. Männerna hade att tjäna på "lösare" strukturer, efter som en större frihet i rollerna innebär mindre press, ångest och förvirring för de som känner att de inte längre passar in i dem. Rollerna har ett behov av uppdatering och renovering då och då, efter som samhället förändras och rollerna med det. Pleck tar ingen ställning till huruvida rollerna är mer jämställda, han menar bara att rollerna måste uppdateras för att män ska kunna må bra.

Genus är däremot inget nytt forskningsområde. Det utvecklas ständigt och det finns flera verk som beskriver fältet. Maskulinitet är däremot något smalare än studiet av kvinnors erfarenheter, men mansforskningen är nära besläktad med feminismen och har därför hämtat många teorier och antaganden från detta fält (Johansson 2000:13).

Dock har manlighet också studerats som ett eget ämne i några år. Thomas Johansson ger en överblick av fältet i *Det första könet?: Mansforskning som reflexivt projekt* (2000) och menar att rötterna till all mansforskning är den forskning som under många år bedrivits om kvinnor. Mansforskningen menar inte att förringa kvinnors erfarenheter eller att förneka patriarkala strukturer. Men eftersom kvinnor förtrycks av män borde därför ljus också kastas på männens roll. Så föddes mansforskningen. Johansson beskriver mansforskningen som ett projekt med många olika byggstenar och vinklar och vrår. Vad vill män? Vilka är de? Hur tolkar de? Varför ska män alls bry sig om jämställdhet?

Johansson studerar bland annat så kallade body builders. I sin forskning besökte och studerade han gymlokaler och männen kring dessa. Kroppen, menar Johansson, har blivit den nya arenan för att uttrycka sin könstillhörighet och sin identitet, nu när mansrollen utvecklats till ett flytande frågetecken (Johansson, 2000:86f). Denna flytande struktur som samhället idag upplever härleder Johansson till en brist på ontologisk trygghet, det vill säga en tillit till att saker och ting är som man känner dem. Rutiner, vana och struktur gör människan lugn och foglig, även om strukturerna är orättvisa eller förnedrande så finns de där alltid som ett slags skyddsnet (Giddens, 48f). När mäns värld, patriarkatet, börjar spricka i sömmarna, vart ska de då vända sig? Man upplever en otrygghet som på något vis måste lösas, något som bland annat Pleck (se ovan) valde att behandla med psykologi.

Connell är en av forskarna som Johansson nämner i sina texter, och det vore mycket svårt att bedriva manlighetsforskning utan att nämna detta namn. Boken *Maskuliniteter* (2008) behandlar

könsroller och uppfattningen av vad som är en man genom att ”lägga pussel” med olika vetenskaper och teorier om vad som gör en man. Sociologi, antropologi, politik och queer diskuteras ingående för att fånga helheten i den komplexa helhet som är maskulinitet. Efter detta presenteras en empirisk studie av åtta unga (21-29 år) arbetarklassmän, sex män som varit engagerade i miljöfrågor och åtta homosexuella män. Alla bär på komplicerade relationer till den ”hegemoniska manligheten”, det vill säga den manlighet som anses ”naturlig” och bättre, som kan ställas i relation till homosexuell manlighet eller liknande. Trots detta hade många heterosexuella män i studien haft homosexuella samrören någon gång. Många kände trycket att ”vara en man” men hade svårt att säga vad det faktiskt innebar, men att det definitivt var något att leva upp till.

Manlighet är därför inget lätt begrepp. Det räcker inte bara att ha en ”roll”. Rollen måste kunna relateras till någonting annat, till kvinnligheten. Manligheten måste särskiljas från denna. Historiskt sett har manligheten sett till att distansera sig själv från kvinnligheten. Den har lyckats väl i och med att män har tolkningsföreträde och anses vara utgångspunkten för alla människor. Strukturerna som uppstod i och med detta reproduceras om och om igen. Att förneka att strukturerna finns anser Connell vara ett absurdum:

”vi förutsätter i så fall att det skett någon slags kosmisk olycka där kroppar-med-penis råkade landa i en maktposition, och att de därefter i alla tider fortsatte att rekrytera sina vänner-med-penis som sina efterföljare” (Connell, 2008:236).

Vidare skriver Connell i *The men and the boys* (2000) om pojkar i skolan som lär sig att bli män. Skolan är en del i samhället och därför en viktig arena. Även om den enligt Connell inte har tagit så stor plats i forskningen, fokuserar gärna intervjupersoner och biografier på skolan som tiden då man formades till den person man skulle komma att bli. Mycket pekar nu på att flickor presterar mycket bättre än pojkar i skolvärlden. Detta försöker skolor och föräldrar ofta lösa genom att ge efter för pojkarnas ovilja att studera teoretiska ämnen och låta dem fokusera på idrott eller slöjd. Connell menar att de på detta sätt lär sig stereotypiskt manligt beteende (så som att hävda sig genom idrott och maktutövande). Skolan bör istället röra sig mot en mer inkluderande undervisning av pojkar där de får öva på relationer, uttrycka känslor och får lära sig om feminism och jämställdhet utan att bli utmålade som våldtäktsmän och allmänna syndabockar.

En liknande kultur pekar Nordberg & Saar (2008) på när de studerar pojkar i skolan och finner att det är en närmast erkänd sanning att killar är sämre i skolan och att de är ointresserade av

skolarbetet. Det tycks som pojkar har börjat associera teoretiska studier med kvinnlighet och därför avlägsnat sig från dem. Pluggande är inte viktigt för pojkar. De vill hellre spela fotboll och arbeta med händerna. Får de inte göra detta kommer de att störa undervisningen och vägra att lära sig, något som lärare ibland accepterar.

En studie av den svenska skolan som jag hämtat mycket inspiration från är Fanny Ambjörnssons *I en klass för sig: genus klass och sexualitet hos gymnasietjejer* (2004) behandlar ett år i livet som gymnasietjej i Sverige. Ambjörnsson gör en deltagande observation under ett läsår för att förstå deras syn på livet och världen. Studien målar en bild av vardagslivet för tjejer i tonåren och hur de ser på sig själva, sina jämnåriga och framför allt: sina pojkvänner.

Pojkvänner och killar visar sig vara en mycket central del i tjejernas liv. Pojkarna är också en statussymbol och något av en trofé. De måste se ut och uppträda på ett visst sätt för att vara socialt accepterade. Om de inte uppfyller mallen, kan de ändra på honom så att han passar in (Ambjörnsson, 2004:106). Här upptäcker vi alltså direkt den manliga normen och hur den förstärks och uppmuntras av tjejerna.

Ambjörnsson visar också att eleverna är delaktiga i att reproducera normer och mer än gärna böjer sig för dessa. Heteronormativitet är något självklart och lika självklart är det att killarna är homofoba. Skolan blir alltså som ett mikrokosmos i anpassning och social ordning.

3. Teori

”Att genus inte är statiskt i förhållande till social interaktion, utan konstrueras genom interaktion, är ett viktigt tema i den moderna genussociologin” (Connell, 2008:69). Detta socialkonstruktivistiska synsätt är en av de viktigaste ståndpunkterna i nästan alla genusforskning som produceras idag och utgör även den teoretiska utgångspunkten för denna uppsats. Kvinnor är delaktiga i att konstruera normer för både män och sig själva genom sina handlingar. De bidrar, med andra ord, själva till att upprätthålla orättvisa strukturer.

Sociologen Pierre Bourdieu behandlar manlighet i *Den manliga dominansen* (1999). Boken behandlar uppkomsten och reproducerandet av genus. Könroller är socialt betingade. De är så djupt inrotade i oss att vi gärna tar dem som en naturlig självklarhet. Faktum är att vi ofta skyller på biologin, en vetenskap vi själva uppfunnit och tolkat, när vi talar om könsens olika roller (Bourdieu 1999:36). Detta kallar Bourdieu för ”symboliskt våld” (Bourdieu 1999: 48f). Detta våld går systematiskt ut på att normer, natur och värderingar tolkas och rättfärdigas av den dominerande

gruppen, i detta fallet: mannen (ibid). Kvinnan har därför accepterat premisserna som mannen satt upp och kan bara utöva den makt hon tillåts ha. Om hon överskrider sina befogenheter utmålas hon som något onaturligt och farligt, så som var fallet vid exempelvis häxbränningar. En kvinnas förmåga att ha rätt skylls alltså på någonting ogripbart, till exempel ”intuition”, istället för att hon får beröm för sin logik, ett okvinnligt drag (Bourdieu 1999:45).

Världen är männens världs det vi ibland kallar patriarkat; något som Bourdieu träffande förklarar när han säger att den ”manliga ordningens styrka märks på att den inte behöver rättfärdigas: det androcentriska synsättet etableras som neutralt och behöver inte utsägas i legitimerade diskurser” (Bourdieu, 1999:21). Den manliga världen, eller det androcentriska synsättet, är utan tvekam dominerande och normerande. Norm definieras av Butler som en kollektiv, osynlig hand. Tillskillnad från lagar och regler kan vi inte särskilja normen från våra handlingar. Normen styr och tolkar, men låter oss göra vad vi vill, för den finns alltid inom oss och vi kan inte slita oss. Om vi någon gång ändå skulle lyckas bryta oss ur den och stå utanför så vet vi ändå att vi står utanför normen och har därför kvar dess verkningar inom oss (Butler, 2006:59f).

För att häva dessa orättvisa strukturer måste doxa¹, det vill säga det nät av strukturer, normer och tal som dikterar vad som är möjligt att uttrycka, säga, göra och vara, slås sönder för att sedan kunna byggas upp igen på nya villkor. Detta har i viss utsträckning skett (bland annat kan kvinnor nu förvärvsarbeta och homosexuella behöver inte gömma sig), men samhället är ännu inte helt jämställt (Bourdieu 1999:106).

En liknande tanke presenteras av Judith Butler. I sitt verk *Genustrubbel* (2007) lyfter hon frågan kring ett kollektivt könsmedvetande. Kön, menar Butler, är en kollektiv föreställning som produceras och reproduceras om och om igen. Detta förlopp är dömt att upprepas såtillvida ingen går in och aktivt ifrågasätter normerna. Den feministiska forskning som tidigare bedrevs gjorde kvinnan till ett ”subjekt” vars underordnade roll studerades och därmed reproducerades utan att forskarna ifrågasatte hennes egen makt och möjlighet till val (Butler, 2007:54f). Kvinnor skall alltså inte se sig som annorlunda eller speciella på könsarenan. Det finns inget som är ”naturligt” kvinnligt eller manligt. Denna teori gör det därför möjligt att studera män genom kvinnors ögon eftersom könsnormerna skapas i samråd med kvinnor och män, och kvinnor är delaktiga i upprätthållandet av sådana strukturer.

---

¹ Grekiska. Ung. ”mening” eller ”åsikt”.

Butler ifrågasätter begreppet könsroll med hjälp av framställningar av alternativa roller, så som homosexualitet och transexuella. Om könsrollerna är så starka som tidigare påstås, hur förklaras i så fall dessa ”avarter” och normbrytare? Trots att normen verkar hålla i oss människor hårt, är det fullt möjligt att skapa om den och att utmana den eftersom rollerna är konstruerade.

”Eftersom det inte finns någon ”essens” som genus uttrycker eller ger yttre form åt och inte något objektivet ideal som genus eftersträvar, och eftersom genus inte är ett faktum, är det genushandlingarna som skapar begreppet genus, och utan dessa handlingar skulle det inte finnas något genus över huvud taget. Genus är alltså en konstruktion som regelmässigt döljer sin tillblivelse; den tysta kollektiva överenskommelsen att performativt skapa och som kulturella fiktioner upprätthålla polärt skilda genus, och denna överenskommelse undanskymms av produkternas trovärdighet - och av de straff som blir konsekvensen av att inte godkänna dem; konstruktionen »tvingar» oss att tro på dess nödvändighet och naturlighet” (Butler, 2007:218-219).

Genus är alltså konstruerat och det sker utan vår omedelbara vetenskap. I likhet med Bourdieu finner Butler att genus och könsordningen är något som rättfärdigar sig självt och som gör att vi tror att den är naturlig och nödvändig.

Efter som att det inte finns något ”naturligt” i genusvärlden menar Butler att genus endast är en ”stiliserad upprepning av handlingar”. Alltså har de seder och bruk vi har, hur vi talar, hur vi tänker och ser ut betydelse för hur vi formar och reproducerar olika könsmonster. Detta kan låta som en deprimerande insikt, men i och med att genus endast är en kollektiv föreställning är det fullt möjligt att lösa upp ramarna och skapa om genus, vilket faktiskt gör hela tiden. Genom att vi utmanar det ”naturliga” kommer mönster och strukturer att falla (Butler, 2007:219f).

3.2 Problemformulering och syfte

Med dessa teorier som bakgrund vill jag undersöka hur kvinnor, de som traditionellt sett inte har haft tolkningsföreträde, tolkar männen som har detta företräde. Varför är männen på ett visst vis? Hjälper kvinnorna till att skapa männen på så sätt som både Bourdieu och Butler antyder? Hur reproduceras könsrollerna idag? Och har de förändrats?

Här verkar det också finnas en viss lucka i forskningen. Inom genusforskningen pratar man gärna med kvinnor om kvinnor (Se Ambjörnsson 2004), med män om män (Se Johansson 2000) eller med män om kvinnor (Se Connell 2008). Däremot finns det få försök att prata med kvinnor om män. Det finns en inbyggd tradition inom genusvetenskapen att kvinnor lätt intar en offerroll, även om hon, i

enlighet med moderna genusteorier också har ett finger med i spelet att konstruera såväl sig själv som andra.

Om det visar sig att kvinnorna faktiskt hjälper till att skapa en viss typ av man genom att uppmuntra visst beteende och nervärdera annat, kommer kvinnorna ha en lika stor del i maskuliniteten som männen har. De kommer också hjälpa till att upprätthålla orättvisa strukturer som på intet vis gynnar dem själva, utan som systematiskt förtrycker dem och sänker deras löner, samtidigt som de själva kanske inte ens har insett detta. Deras val av pojkvänner och idoler, är inte bara betingat, utan även betingande.

Syftet med denna uppsats blir således både belysande och i liten grad teoriprovande. Kommer respondenterna vurma för manliga män och därigenom förstärka och reproducera ett mönster som förtrycker dem själva i en evig spiral? Eller kommer de uttrycka ett motstånd mot ett osynlig patriarkat som inte låter dem välja att vara som de själva vill? Kan deras erfarenheter förklaras med Butlers och Bourdieus ögon?

3.2 Frågeställningar

Baserat på detta väljer jag att ställa mig följande frågeställningar:

1. Hur resonerar tjejer i tredje året på gymnasiet kring uppfattningar av manlighet och hur ställer de sig till den manliga normen i samhället?
2. Hur resonerar tjejer i tredje året på gymnasiet kring relationen mellan könen i dagens samhälle? Hur ser de på sin egen roll som normskapare?

4. Metod

Mitt mål var att ta reda på tjejernas attityder, något som öppnar upp för två vägar: kvalitativa undersökningar eller kvantitativa diton. I kvantitativa undersökningar blir svaren oftast ytliga, men det är lättare att dra slutsatser från dem. Min ambition är dock inte att beskriva med siffror utan att studera strukturer och diskurser, vilket jag anser bäst sker med kvalitativa metoder.

Med detta i åtanke valde jag att genomföra gruppintervjuer, eller fokusgruppsintervjuer, med eleverna. En intervju av denna typ kan ofta bli dynamisk till sin karaktär eftersom respondenterna har möjlighet att diskutera sinsemellan och resonera som grupp. Intervjuarens roll blir därför något mindre och fungerar mer som samtalsledare (Esaiasson et. al. 2012:319; Wiberg 2000:9). Däremot är det viktigt att intervjuaren inte blir helt osynlig, utan finns beredd på eventuella följdfrågor och

liknande för att försäkra sig om att samtalet rör sig framåt. Rollen blir således den av en samtalsledare, eller moderator.

Som alla metoder har också gruppintervjuer nackdelar. En nackdel är att somliga i gruppen kanske känner att deras egen åsikt inte når fram eftersom det finns någon mer dominant i gruppen. Kanske vågar de inte uttala kontroversiella åsikter. Gruppträck är en risk i alla intervjuer av denna typ. Dock känner jag att gruppträck inte är något större hinder i denna studie. Jag ämnar ju studera strukturer och makt. Vilken typ av manlighetsideal är det okej att ge uttryck för? Detta kallas "formaspekter" (Esaiasson et. al. 2012:318). Alltså att man inte studeras vad som sägs explicit, utan hur det uttrycks och formuleras i gruppens dynamiska sammanhang.

Mitt förarbete bestod i att sammanställa ett bildspel att visa tjejerna som innehåller bilder av olika slag som rör manlighet, något som kallas "stimuli" och är till för att väcka diskussionen till liv och för att låta respondenterna associera fritt (Wiberg 2000:67) Till dessa bilder skapade jag en intervjuguide, det vill säga en sammanställning av de frågor jag hoppades få svar på. Dessa presenteras i bilaga 1. Frågornas natur är öppna och ett komplement till bilderna, men innehåller samtidigt en "röd tråd"; en så kallad semistrukturerad intervju. Denna guide är bra att använda i fall bilderna inte skulle sätta igång en önskvärd reaktion eller om samtalet skulle ta en annan vändning än den som intervjuaren hade tänkt (ibid). Det är värt att tillägga att ordningen på frågorna inte nödvändigtvis är samma som vid den faktiska intervjun, inte heller är det säkert att alla frågor ställdes. Guiden är till för att tjäna som stöd och är på inget vis huggen i sten.

Bilderna bestod av kända män till exempel den androgyna artisten Yohio, fotbollsspelaren Zlatan och skådespelaren Neil Patrick Harris. Övriga bilder kommer bland annat från bloggen Genusfotografen² och visar på alternativ manlighet, som en reklam för nagellack för män och en bild på Franklin Roosevelt som barn iförd en klänning samt bilder på halloweenkostymer riktade till de båda könen. Bilderna kommer inte presenteras i denna uppsats på grund av upphovsrättsliga skäl. Om ett sammanhang kring en bilddiskussion behöver förtydligas kommer bilden att i så stor utsträckning som möjligt att beskrivas med ord.

4.1 Urval och genomförande

Urvalet jag gjort är ett så kallat strategiskt urval, det vill säga att jag har valt intervjupersoner efter i förväg uppsatta kriterier. Intervjupersonerna var alla över 18 år och gick sista året på gymnasiet. Jag

---

² <http://www.genusfotografen.se/>

har också valt att genomföra mina intervjuer på det samhällsvetenskapliga programmet. Skälet till detta är för att eleverna på det samhällsvetenskapliga programmet troligen har läst såväl filosofi, psykologi och samhällskunskap. Detta kan teoretiskt leda till att de har en mer upplyst syn på kön och genus; eller åtminstone borde ha det.

Rekryteringen av respondenterna skedde med en så kallad öppen förfrågan genom en kontaktperson. Kontaktpersonen, en lärare i ett arbetslag på den aktuella skolan, informerade klassföreståndare om studien och annonserade sedan ut den för de berörda klasserna. De som anmälde sig frivilligt fick helt enkelt vara med i studien. Risken med ett sådant urval är att man tappar de som inte känner sig säkra i att uttrycka sig i frågan och att man endast attraherar de som känner att de har något att säga, kanske de som är extra belasta på ämnet (Wibeck 2000:69). Dock informerades bara eleverna om att ”manlighet” skulle undersökas och var därför ovetandes om bland annat stimuli och syftet.

Det är alltid svårt att veta hur många respondenter som behövs till en studie och en vanlig åsikt är att det helt enkelt behövs så många som gör undersökningen ”mättad”. Det vill säga att det behövs så många som det behövs (Kvale & Brinkmann 2009:129). Det uttrycks dock att ett normalfall är 15 intervjuer +/- tio. Alltså mellan fem och 25 stycken (Kvale & Brinkmann 2009:130). Wibeck tillägger att tre grupper är ett absolut minimum när det kommer till just fokusgrupper. I dessa grupper bör det finnas fler än tre och färre än sex deltagare för att undvika att gruppen tappar i dynamik och att det bildas undergrupper (Wibeck, 2000:48f). Med detta i åtanke har jag valt att intervjua 17 respondenter, fördelade över fyra grupper med fyra-fem respondenter i varje.

Intervjuerna genomfördes på elevernas skola, ett gymnasium beläget i en av Göteborgs kranskommuner. Gymnasiet är kommunalt drivet, medelstort och erbjuder främst studieförberedande program. Intervjuerna tog cirka 30 minuter och utfördes under ordinarie lektionstid. Inledningsvis informerades alla respondenter om frivilligheten i deltagandet och att de kunde välja att inte delta även efter att intervjun var genomförd. Sedan visades bilderna och respondenterna fick associera fritt utifrån dessa. Vanligen behövde bilderna inte förklaras eller struktureras ytterligare eftersom grupperna vanligen var intresserade av att resonera kring dem. Det fanns ibland tendenser bland respondenterna att undra över det ”rätta” svaret. Det blev därför viktig för mig att informera om att ett sådant svar inte existerade och jag uppmuntrade alla sorters resonemang.

Intervjuerna spelades in med inspelningsutrustning och transkriberades sedan i sin helhet, för att få en så sammanhängande bild av intervjun som möjligt.

4.2 Etik

Alla deltagande i intervjustudien fick möjlighet att kontakta mig med frågor och funderingar och de informerades även om att deras deltagande var helt frivilligt och att de kunde låta bli att vara med om de så önskade, även efter intervjuerna var genomförda. De informerades också om att samtalen spelades in.

Alla namn på de elever som intervjuades är fingerade, så även namnet på skolan. För läsarens förståelse har intervjuerna översatts från talspråk till skriftspråk (Kvale & Brinkmann 2009:204). För att förenkla läsningen har även intervjugrupperna tilldelats en bokstav som sedan återfinns som begynnelsebokstav i det tilldelade förnamnet. Exempelvis så finns namn som Anna, Amira och Angelika i grupp A.

4.3 Analys

Att analysera intervjuer är inte något självklart eller enkelt. Det finns många olika förslag på kodningar och strukturer som kan användas vid analysarbetet, men alla kvalitativa metoder är unika och därför kommer analysen att se olika ut (Esaiasson et al 2012:269).

Kvale & Brinkmann ger flera konkreta tips till intervjuforskaren och nämner tre huvudsakliga analyspar: Fokus på meningen, fokus på språket samt allmänna analyser (Kvale & Brinkmann 2009:213). Jag har valt att fokusera på meningen i mina intervjuer med en ”meningstolkning” (Kvale & Brinkmann 2009:217). Meningstolkningen utgår i mångt och mycket ifrån hermeneutiken, där människan tolkar utifrån sin egen förförståelse. Men den egna förståelsen är bara en del i tolkningsarbetet. Vidare måste forskaren också lägga till sina intervjupersoners förståelse och en teoretisk förståelse för att forskningen ska bli meningsfull. Sammanfattningsvis måste analysen präglas av en genomskinlighet av forskaren och respondenterna. Vad menar den tidigare forskningen, till exempel Connell? (Kvale & Brinkmann 2009:230). Min egen förförståelse är i mångt och mycket liknande den som eleverna själva besitter. Jag är själv kvinna och endast fem år äldre än respondenterna. Detta gör att vi har liknande kulturella referensramar, vilket underlättade urvalet av till exempel bilderna. Det som skiljer mig mest från respondenterna kan eventuellt vara

klassbakgrund och det faktum att jag läst vid universitet i fem år och därför har kunskap om genusfrågor.

Kvale & Brinkmann varnar för några fällor en meningssökande forskare, bland annat att man kan förblindas av sin egen tolkning och helt köra över intervjupersonernas. Man vänder och vrider på sina citat för att kunna trycka in dem med våld i den teoretiska ram man satt upp. Denna typ av studie kräver också mycket uppmärksamhet från forskaren under intervjun, så att man kan ställa tolkande frågor (Kvale & Brinkmann 2009:232f). Exempelvis ”menar du såhär när du säger att...?” för att ytterligare förstå respondentens svar.

4.4 Validitet och reliabilitet

Hur vet man om en studie är korrekt genomförd och håller en bra standard? Begreppen reliabilitet och validitet är då något man ofta möter. Dessa begrepp är knepiga att förhålla sig till i kvalitativa studier och ibland föreslås det att det inte ens är önskvärt att reflektera kring dem, efter som att man endast undersöker de intervjupersoner man har och ingen bredare befolkning (Bryman 2011:351). Dock har begreppen anpassats något för att kunna förenas med en kvalitativ metod.

Validitet syftar på huruvida man mätt vad man avsåg att mäta; om metod och fråga går ihop. Det råder dock inte konsensus om vad en god validitet är (Bergström & Boréus, 2005:34f). I mitt fall handlar den frågan om min frågeställning verkligen kan besvaras i mina intervjuer. Jag avser dock bara att spegla gymnasietjejnarnas egna åsikter, men i de teorier jag valt att använda som analysgrund handlar i stort om ett osynligt maktperspektiv. Kan jag därför säga att jag ”klär av” könsmaktsordningen? Jag hävdar att min validitet är relativt god eftersom jag ämnar belysa elevernas egna berättelser, något min metod är passande för, och utifrån deras berättelser dra i trådar om genus som samhällsmakt. Däremot är det inte säkert att jag får hela sanningen eftersom att detta bara är 30 minuter av elevernas liv. Ambjörnsson skulle kanske argumentera för att hennes långtidsstudie håller högre validitet, något jag inte skulle ifrågasätta. Men utefter de angivna ramarna för denna uppsats anser jag att mina resultat är förenliga med vad jag avsåg att undersöka.

Även i utskriftstadiet av en intervju kan man som forskare finna problematik kring reliabilitet. Reliabiliteten består mångt och mycket i huruvida man gjort korrekta uppfattningar av materialet till exempel ordningen på orden eller en dålig inspelningskvalitet, men en sådan diskussion förs sällan på material som inte uttryckligen ska behandla språket (Kvale & Brinkmann 2009:200). Däremot

kan frågor uppstå i frågan om analysen av materialet. Hur har jag tolkat svaren egentligen? Är min tolkning tillförlitlig?

En faktor som man enligt Bergström & Boréus kan ta hänsyn till är intersubjektiviteten i tolkningarna. Hade någon annan tolkat likadant som jag? Detta behöver inte alltid tas bokstavligt, men alla analyser måste styrkas med referenser och logiska tankegångar och argument (Bergström & Boréus 2005:36). Det har därför varit min avsikt att styrka mina påståenden med så mycket relevant forskning som möjligt och att redovisa mina tankekedjor så gott det går.

5. Resultat och analys

5.1 Disposition

De resultat jag samlade under intervjuerna kommer att presenteras i detta avsnitt. För att förenkla för läsaren har jag valt att blanda analys och resultat, vilket innebär att citat och intryck från intervjuerna kommer att presenteras varvat, så att läsaren hela tiden vet vad som analyseras. Detta gör jag också för att åskådliggöra mina analyskedjor (Se ovanstående avsnitt).

För att ytterligare förenkla förståelsen har svaren delats upp i två teman som står i relation till de frågeställningar jag formulerat. Tema nummer ett är ett sådana som jag räknade med att få fram med mitt stimuli. Det andra temat, kvinnan i mansvärlden, är ett tema jag upptäckte i efterhand när jag efter utförd transkription upptäckte hur mycket eleverna utgick från sig själva. Även om detta tema kanske inte är helt i linje med manlighetsforskning, så var det en stor del av elevernas berättelse och en del av deras verklighet. Samtidigt ger detta tema mig en möjlighet att bygga en bro mellan kvinnoforskning och mansforskning.

5.2 Den accepterade mannen

Under samtalen med respondenterna rörde vi ofta vid ord som ”normalt” och ”accepterat”. De flesta grupperna reagerade på de alternativa bilderna av manlighet. Detta tema berör den typ av man som respondenterna fann ”acceptabel”. Många typer av män diskuterades och särskilt den androgyna musikern Yohio. Grupp C resonerar såhär.

Christina - Jag tror det är vanligare att sticka ut idag utan att bli mobbad.

Karin - Är det lite mainstream att sticka ut?

Alla håller med.

Carina - Det är typ lite, att man är mer omtyckt om man är annorlunda, att det är coolt.

Christina - Om typ kändisar gör det så är det ju ännu häftigare.

Carina - Förr i tiden var det ju nog mer att man liksom blev utstött men så är det ju inte nu.

Carinas och gruppens resonemang låter som att det är positivt inställt till oliktankare och de som arbetar för att förändra doxan, men denna åsikt lyste inte igenom i alla grupper. Även grupp B diskuterade män i kvinnokläder och kom motvilligt på att det är ganska modigt att våga bära klänning som man. Men när diskussionen leddes in på huruvida en sådan kille var accepterad att vara ihop med, kom Beas svar blixtnabbt.

Karin - Skulle ni vara ihop med killen som vägrade eller killen som vågade ha klänning då?

Bea - Killen som vägrade.

De andra håller med.

Karin - Inte acceptabelt att vara ihop med nån som är lite annorlunda? Typ Yohio?

Bonnie - Acceptabelt kanske det är, men man hade nog fått en del... Alltså att folk hade pratat om en och så.

Bea - Man dras ju till såna som är lika en själv liksom.

Yohios ifrågasättande av normen tolkas om och vinklas till att det är hans "stil" som är problemet. Att folk "pratar om en" verkar för Bonnie vara ett obehag som man gärna vill undvika. Även grupp C höll med om detta, om än inte lika uttrycksfullt som grupp B. Det är alltså tillåtet att vara avvikande och unik, så länge det sker inom normalitetens ramar. Ett uttalande som kan tyckas paradoxalt, men enligt respondenterna så fanns det vissa avvikelser som var accepterade, till exempel så kallade hipsters. Yohios avvikande androgynitet verkade inte vara en av dessa accepterade avvikelser.

Därför är man hellre ihop med en "normal" man. Ambjörnsson närmar sig detta problemet i gymnasietjejers värld genom att kalla skolans sociala spel en "heteronormativ begärsmarknad" (Ambjörnsson, 2004:106). Denna marknad består av en samling värderingar och normer som skapas i homosocialiteten, det vill säga relationen mellan tjejerna själva, och heterosexualiteten. En pojkvän måste vara något som speglar ett heterosexuellt leverne samt någon

som bidrar till rätt typ av socialiseringsmöjligheter. Han behöver alltså inte bara vara av manskön, utan måste vara någon att visa upp, att vara stolt över och att diskutera med de andra tjejerna. Att vara ihop med Yohio hade lett till för mycket ifrågasättande av normen och kanske till och med setts som ett uppror.

Ambjörnsson menar att det är i sådana situationer som genus skapas i ett vardagsperspektiv (Ambjörnsson, 2004:109). Detta kan också kopplas till hur Butler ser på genus som en kollektiv skapelse. Att kategorisera männen som acceptabla och oacceptabla är att förstärka de roller som anses normerande, vilket i detta fall är den starka, manliga mannen, utan klänning. Det intressanta här är att det inte är männen som dikterar vilka män som är accepterade, utan att det är kvinnorna som i hög grad avgör detta. Kanske sker detta skapande samtidigt på männens villkor, så som Bourdieu beskrev. Den makt kvinnor har är bara sådan som mannen tillåter henne att ha och kanske attraheras hon endast till mannen han tillåter, vilket i detta fall är den manliga, starka, okvinnliga mannen (Bourdieu, 1999:46).

Grupp A för ett liknande resonemang när av en bild av en kampsportare visas. Bilden är en del i en reklamkampanj för nagellack för män. Mannen på bilden är muskulös och tatuerad och har målat naglarna i en blå kulör. Anneli och Anna är inte imponerade av kämpens dekorerade naglar:

Anneli - Alltså han där ser ju jäkligt manlig ut för att han är såhär (*garden uppe*) och så kommer nagellacket och bara...

Anna - Förstör allting.

Anneli - Ja, så det bara ser löjligt ut.

Mannen, den manliga, starka kroppen, utmanar tjejerna med en feminin detalj. Hans naglar "förstör" hans manlighet. Bourdieu menar att "den värsta förödmjukelsen för en man är att förvandlas till kvinna" (Bourdieu, 1999:35). Nagellacket, en kvinnlig produkt, gör att mannen blir till mer av en kvinnlig uppenbarelse. Det går inte längre att ta honom på allvar. En sådan man åtrås inte på den heterosexuella begärsmarknaden. I grupp C var man övertygade om att kampanjen för nagellack riktades mot homosexuella män och grupp D talade i stor utsträckning om hur en heterosexuell man måste vara ganska desperat och osäker för att kunna använda produkten.

Med i bildspelet fanns även en bild av skådespelaren Neil Patrick Harris. Bilden visar Neil på röda mattan tillsammans med sin partner och deras två barn. Neil spelar kvinnotjusaren Barney i

den amerikanska komediserien *How I met your mother*. Somliga i grupperna visste att kvinnokarlen från TV var homosexuell i verkligheten, för andra kom det som en överraskning. Till exempel visste inte Amira om detta.

Amira - Det ser ju inte ut så direkt på bilden. Det ser ju ut som båda skulle vara... män om man säger så. Ingen av dem ser ju liksom särskilt feminina ut.

Karin - Gör man det om man är homosexuell?

Anna - Vet inte...

Anneli - Det beror ju helt på. Vissa män är ju jättemanliga och ändå homosexuella. Det behöver ju inte vara så men det är väl det att man automatiskt tänker så.

Amira - Jag tänker ju lite på typ *Desperate Housewives*³ och Lee och Bob. Lee är ju lite mer feminin och Bob är väldigt manlig.

Anna - Så brukar det ju vara att en är feminin. Det är ju inte alltid att man ser det.

Amira - Det här är mer ovanligt för mig.

Att de två homosexuella männen på bilden, enligt Amira, båda "ser ut som män" och därför inte verkar homosexuella är en ganska klassisk tolkning av den homosexuella mannen. Han är närmare kvinna än man (Connell, 2008:177). Bourdieu menar att ett heterosexuellt förhållande förutsätter en viss maktordning. Mannen ska vara dominant och aktiv och kvinnan passiv och underordnad. Hon är hans ägodel. Ett homosexuellt förhållande ifrågasätter dessa normer, och istället för att förhållandet blir jämställt, lägger vi på de mallar och föreställningar vi har om ett " normalt " förhållande (Bourdieu, 1999:34). Amiras tanke om Lee och Bob på TV är ett klassiskt exempel på detta. I ett förhållande måste det finnas en underordnad (kvinna) och en överordnad (man). Anneli reflekterar däremot kring hur man "automatiskt tänker" kring homosexuella män. Hon antyder alltså att det inte alltid behöver vara sant, men det är lätt att halka in på de banorna.

Ambjörnssons studie verkade peka på att klimatet för homosexualitet blir bättre och bättre. Detta visade sig sedan bara vara en acceptans på pappret. Alla tyckte inte det var någon fel på homosexuella som personer, men skällsord som "bögar" kastades vilt bland killarna, äckel mot homosexuellt sex och homooptioner var också känslor som uttrycktes (Ambjörnsson, 2004:219f).

---

³ Ett amerikanskt tv-program som utspelar sig i den övre medelklassens villaförorter.

Mina respondenter uttryckte inget äckel eller hat mot homosexuella, men det var definitivt en svår fråga att behandla. De flesta hade mycket fördomar om homosexuella män, något bland annat Amira uttryckte i en tidigare kommentar. De flesta trodde också att man kunde "känna igen" en homosexuell man på hans beteende. Grupp C tyckte att det var på händerna man kunde se en sådan sak. Månne på nagellacket på hans fingrar?

Generellt sett talade grupperna mycket om "säkra" och "osäkra" män när det gällde avvikelser. Iggy Pop i klänning var säker på sin maskulinitet medan nagellack på en ung man var att visa en "osäkerhet". Respondenterna menar att det krävs en man som är säker i sin manlighet för att våga ha en klänning. Alltså att man vet från början att klänningen inte kommer att förvandla mannen till en kvinna. Men nagellacket var annorlunda - det var en vardagsprodukt för män i verkligheten. En man som tar på sig en klänning en dag är modig och säker, men en man som varje dag använder nagellack, eller en klänning, utstrålar ingen manlighet, då är han verkligen en kvinna.

Samtidigt finner vi idag en större acceptans i att män bryr sig om sina kroppar. Johansson bemöter denna förändring med skepsis. Att män bryr sig om sitt yttre är inte nödvändigtvis en eftergift för det kvinnliga (Johansson, 2000:90f). Istället försöker man förstärka de klassiska manliga dragen, så som en muskulös kropp eller ett skägg. Dessa drag kom upp till ytan när grupperna diskuterade fotbollsspelaren Zlatan Ibrahimovic.

Anneli - Han är manlig!

Karin - Han är manlig?

Anna - Men han har mycket muskler. Det är väl en definition av en man. Fotbollsspelare som ser bra ut, kaxig, typiska mansdrag.

Alla höll med om att Zlatan är en riktig man och att han säkert bryr sig om sitt utseende, men inte till överdrift. Att vara överdrivet intresserad av sin kropp och sitt utseende var enligt grupperna inget som kunde betraktas som manligt. Att "kleta krämer i ansiktet" var inget för bland annat grupp D. Och visst är kroppen en ny arena att visa upp sin tillhörighet på! Genom sin kropp visar man vem man är, och framför allt vad man är och vad man inte är (Johansson 2000:98;Connell, 2000:12).

Connell beskriver den idrottande mannen som en tillbakagång, eller en "backlash" till de gamla invanda könsmodellerna. Män som kastar, springer och lyfter och visar upp sina specialiserade

instrument låter kvinnor veta att dessa kroppar är ouppnåeliga för dem. Män kommer alltid att vara bäst, starkast och de kommer alltid att vara vinnare (Connell, 2008:95). Zlatans kaxiga vinnarskalle, hans muskler, hans hotfulla blickar till motståndaren och hela hans uppenbarelse visar både tjejer och killar vem som är bäst. Kanske är det därför nagellacket på kampsportaren som provocerar så? Svaghet och kvinnlighet, gör en inte till mästare.

5.3. *Kvinnan i mansvärlden*

Att prata med tjejer om killar och om könsroller ledde oundvikligen in på deras egen roll och deras egen uppfattning om livet och samhället. De pendlade ofta mellan en genusmedvetenhet och en förlegad syn på könsrollerna. Detta illustreras bäst genom Beas inlägg angående papparollen när en bild på omslag från tidningen *Pappa* och tidningen *Mama* visades. Omslagen på mamma-tidningen pryddes av leende kvinnor, omgivna av barn, medan pappa-tidningen visade ensamma män i gråskala som såg allvarliga ut. Alla grupper höll med om att det var mycket konstigt att pappor visade upp utan det element som gjorde dem till pappor; barnen.

Bea - Pappor umgås ju också med sina barn. Nästan lika mycket som mamman. Mamman har ju ett lite mer... Efter som hon föder barnet och allt sånt där, men egentligen så är det ju inte så stor skillnad på vad mammor och pappor gör tycker jag. Så därför känns det lite konstigt att papporna ska stå där ensamma och vara starka. Egentligen hade det kanske hade varit tvärt om? Att pappan är den som leker med barnen medan mamman mer tar hand dem och lagar mat och... Oj, alltså nu blev det jättefel men alltså... Det hade egentligen kunnat vara tvärt om. De visar det på ett ganska konstigt sätt tycker jag.

När Bea försöker förklara vad hon menar med en jämställd bild så hade pappan *lekt* med barnen. Mamman hade gjort sysslor. Även om Bea kommer på sig själv och upptäcker att resonemanget kanske inte är helt korrekt, så tror jag att hon på något plan ändå menar vad hon säger. Pappor ska leka med sina barn och mamman ska vara ömma och omhändertagande. Även om hon förespråkar en delaktig pappa så uppmärksammar hon inte sin egen könsroll för än i sista stund. Tjejerna verkade, trots sina försök till en liberal och tillåtande inställning till kön och genus, fortfarande ha en polariserad könsbild.

”Vi är fortfarande vana vid att tänka i polariserade köns kategorier. [...] Människans osäkerhet och stora behov av trygghet leder till en imitation av det som varit, snarare än en radikal förändring” (Johansson, 2000:108)

De polariserade köns kategorierna, det vill säga benägenheten att dela upp män och kvinnor i två olika kategorier i varsin ände av ett spektra är alltså väldigt enkel och bekväm. Det som Johansson (2000) beskriver med stöd i Giddens (1999) är bristen på den ontologiska tryggheten. Det är inte bara män som kan uppleva dessa effekter av ett senmodernt samhälle. Kvinnor kan också söka trygghet i det man känner till även om tryggheten sker på bekostnad av jämställdheten, vilket Bea uttryckte väl.

Även om vi lever i en genustänkande tidsålder är det svårt att klandra Bea för hennes resonemang. Grupp C talade mycket om kläder och i vilken utsträckning de påverkar könet. På frågan om killar kunde ha klänning svarade de att det mest hade varit roligt om killarna i klassen kom i klänning.

Karin - Hade det varit lika roligt om ni hade kommit i killkläder?

Caroline - Nä. Vad är ens killkläder?

Christina - Det finns ju till exempel boyfriend jeans⁴ och då är det ju liksom som manliga byxor och lite såna grejer.

Charlotta - Det är ju vanligare att kvinnor klär sig i killkläder.

Carina - Skulle väl vara kostym då, men det finns ju för tjejer också numera. Det finns inget specifikt manskläder liksom...

Manskläder är alltså ”vanliga” kläder, menar Carina. Det finns vanliga kläder och så finns det tjejklander till exempel klänningar. Bourdieus tankar kommer lätt tillbaka till oss när vi tänker att den androcentriska bilden inte behöver försvaras och den ter sig naturlig. Naturliga kläder är de som män har. De flesta grupper nickar också när jag frågar om de kan tänka sig att handla på killavdelningen i affären, men alla skrattar åt tanken på killar i tjejklander.

Pojkvänsjeansen ger oss ytterligare belegg för Ambjörnssons fynd på den heterosexuella begränsningsmarknaden. Det är en sådan status att ha en pojkvän att affärer säljer jeans så att det kan

---

⁴ Säckiga jeans som marknadsförs mot kvinnor. Konceptet är att jeansen ska se ut som att kvinnan har lånat dem av sin pojkvän.

verka som att du har en och att du har ett sexuellt förhållande med honom. Jeansen förutsätter också att kvinnan är mindre i storleken än pojkvännen eftersom jeansen måste vara säckiga. Bourdieu diskuterar kroppen som ett skal vi alla måste ha men menar att kroppen, särskilt vissa delar av den, är laddade av socialt tryck. Kvinnor måste vara små, män måste vara stora. En bra anpassad kropp ger sociala fördelar och legitimeras till exempel med att den ger självsäkerhet (Bourdieu, 1999:80f). Pojkvänsjeansen ger en god anpassning till den heterosexuella begärsmarknaden. De visar en smal kvinna som har sex med sin pojkvän vilket gör henne självsäker och avundsvärd.

När vi talade om jämställdhet och framtiden fanns det många, spridda förutsägelser och förhoppningar.

Caroline - Man vill ju ändå att det ska bli naturligt jämställt och inte liksom massa regler.

Charlotta - Man ser ju det redan ändå med typ leksaker att killar ska inte leka med det och tjejer ska leka med det. Det är ju så också med en mamma om en tjej slår sig då är det direkt fram och plockar upp och gullar, men en kille liksom bara "upp och det var ju inte så farligt".

Christina - Man ser ju det på gamla filmer att män var de som syntes och hördes medan kvinnorna var liksom i bakgrunden och inte syntes, men det tror jag ändrar sig mycket mer. Det är ju inte som det var förr.

Carolines önskan om en "naturlig" jämställdhet kan tyckas fin och beundransvärd, men hon vill inte ha "massa regler". Sådana regler skulle kanske kunna innebära kvotering in i bolagsstyrelser eller på utbildningar eller lönegarantier? Sådana regler vore inte en "naturlig" jämställdhet. Vi kan också dra oss till minnes Connells ironiska idé om den "kosmiska olyckan" som bara råkade ge män all makt och som bara råkade reproducera den i evighet.

Charlotta protesterar lite lätt mot Carolines inlägg i debatten, även om hon kanske inte inser det själv, när hon säger att man faktiskt behandlar människor olika beroende på deras kön i en tidig ålder. Detta visar på en grundläggande genusmedvetenhet, men den slås snabbt bort av Christina. "Det är ju inte som det var förr". En intressant tanke. Hur var det förr? Sannerligen var det värre för kvinnor när patriarkatet var starkare, men är det perfekt nu? Tanken presenterades i någon form av alla grupper. "Det är bättre nu". Denna tanke skulle kunna gå åt två håll: antingen menar tjejerna att

genustänkandet har gett resultat och att det kommer fortsätta bli bättre, eller så försvarar de maktstrukturerna genom att säga ”det kunde ha varit värre”.

Jag får känslan att respondenterna menar både och, mycket tack vare grupp C och Carina. En av bilderna som visades var av rockstjärnan Iggy Pop när han är klädd i klänning. Texten till bilden löd (fritt översatt): ”Jag skäms inte för att klä mig som en kvinna, för jag tycker inte att det är skamligt att vara en kvinna”. Charlotta känner sig lite förvirrad över citatet och Caroline likaså. Vad betyder det egentligen? Carina förklarar varför citatet från Iggy är irrelevant i Sverige.

Carina - Alltså, det är ju så att i vissa delar av världen så är det ju väldigt mycket så... kvinnoförtryck att du liksom är ett objekt. Du är inte ens värd att jämföras med ett djur. Då blir det ju så att det han säger här liksom, om man tänker på andra länder, att det blir ganska starkt. Medan här så har ju alla rättigheter och alla är lika mycket värda och då blir det ju det att här så har det inte så mycket påverkan.

I Sverige så är vi lika mycket värda, men inte på andra ställen. Det är inte lika illa som det var förr. Det kunde alltid ha varit värre. Många elever gav intrycket att de aldrig hade funderat över sådana här frågor innan. Beas försvarstal till papporna som slutade i ett stereotypiserande av sitt eget kön är ett exempel på detta.

Samtidigt gav tjejerna ibland utrymme för en ilska och ibland en längtan efter förändring bland de invanda mönstren. När Zlatans tacktal på fotbollsgalan, där han tackade för priset och uttryckligen sa att han skulle återkomma för att ta emot samma pris nästa år, hade diskuterats frågade jag efter motsvarande kvinnliga förebilder.

Karin - Om vi tänker att Lotta Schelin⁵ hade sagt så då?

Caroline - Det hade ju inte varit lika accepterat!

Carina - Då hade nog folk tänkt att hon trodde sig vara nåt.

Caroline - Det är ju bilden av hur en tjej ska vara...

Charlotta - Ja, de ska vara typ osäkra

Christina - Ja, de ska bara säga ”tack” och gå därifrån.

Caroline - Jag önskar att någon tjej skulle göra nåt sånt...

---

⁵ Fotbollsspelaren som vann Diamantbollen 2013 samtidigt som Zlatan vann Guldbollen.

Caroline längtar efter en kvinnlig, kaxig förebild som kan ifrågasätta normer och luckra upp mönster. En kvinnlig Zlatan helt enkelt. De övriga i gruppen målar upp en ganska dystert bild av hur tjejer får uppföra sig och hur de måste vara osäkra och ödmjuka. En längtan väcks att inte alltid behöva vara duktig och blygsam. Man vill kunna ta för sig på lika villkor.

Grupp D uppvisar däremot en ilska mot patriarkatet. Diana leder samtalet när vi kommer in på skillnader i lön.

Diana - Grejen är ju den att kvinnor har ju blivit typ läkare nu och såna grejer och då blir det att männen ska vara typ professor och att de hittar på annat att göra. Så om kvinnor om 50 år är där män är idag så kommer männen bara ta ännu mer avstånd och ta ut ännu större löner. Hur fan blir det då?

Denise - Jag tror att det kommer bli så, men samtidigt så tror jag att det kommer att bli bättre och bättre. Men man vet ju aldrig.

Dagny - Jag tror det alltid kommer vara en skillnad, inte alltid som det är idag, men alltid en skillnad. Förhoppningsvis kanske inte med löner och sånt, eller det sociala och hur man blir behandlad och så.

Dianas pessimistiska utspel om att mansvärlden alltid kommer att hålla henne undergiven är ett ganska unikt utspel under denna studie. Varför ska jag ens göra något när männen ändå kommer hålla mig utanför? Denises utspel tycks mycket ambivalent när hon först håller med Diana, men tror samtidigt att det kommer bli bättre.

6. Diskussion

Under studiens gång så har mina respondenter både förvånat mig och inspirerat mig. Jag gav mig ut med en ambition att studera manlighet men insåg snart att män och kvinnor satt så tätt ihop och att gränserna mellan könen var så flytande att jag till slut inte kunde skilja dem åt. Att därför säga att min studie enkom behandlar manlighet vore en lögn. Den har behandlat genus, den har behandlat normer och reproduktion. Jag väljer här att upprepa min första frågeställning: *Hur resonerar tjejer i tredje året på gymnasiet kring uppfattningar av manlighet och hur ställer de sig till den manliga normen i samhället?*

Respondenterna älskade att prata om män, och såg drömmande på Zlatans muskler och avskydde de målade naglarna på fightern. Den acceptans de flesta pratade om var till synes bortblåst när avvikelser presenterade sig. Kroppen är en viktig arena och de ideal som man pratade om var klassiskt polariserade. Så var fallet till och med när man pratade om pojkvänsjeans som något manligt, när de istället symboliserar statusen och längtan efter pojkvännen. Pojkvänner och rykten är otroligt viktigt för tjejerna som alla sade att de inte ville att någon pratade bakom ryggen om deras pojkvänner. Man var också snabb att normalisera det som man tyckte var accepterat. Allt annat var avvikelser. Män med nagellack är "förstörda" och "osäkra". Om de ens är män. De skulle ju lika gärna kunna vara homosexuella och därigenom inte män.

De homosexuella männen stod utanför arenan för mansnormer och hade en egen uppsättningar normer, vilket snarare skulle kunna klassas som fördomar. Amiras kommentar om att homosexuella män inte brukar se ut som män vittnar om detta. Är man attraherad av en man är man en kvinna. Balansen i förhållanden verkade vara något som var viktigt att upprätthålla och ställdes på sin spets när ingen var kvinna.

Den andra frågan jag ställde mig var inte lika lätt att svara på: *Hur resonerar tjejer i tredje året på gymnasiet kring relationen mellan könen i dagens samhälle? Hur ser de på sin egen roll som normskapare?*

De har visat sig vara tänkande elever som inte har behövt fundera över varför de är och gör som de gör. När de väl började fundera infinner sig såväl en viss förvirring, t.ex. i Beas försvarstal för alla pappor, som avundsjuka och ilska. Men de flesta svarade med acceptans. "Det är så det är". De såg sig inte som några normskapare överhuvudtaget, men bevisade samtidigt att det är precis vad de är. Snarare än att motarbeta dosan bidrog de till att reproducera den. Det fanns nästan inget intresse av att vända sig mot doxan. Man vill få en pojkvän, låna hans jeans och visa upp honom för världen. På så vis blev man själv en heterosexuell, normal kvinna. Detta kan man bara göra genom att inte uppträda avvikande eller acceptera det avvikande.

Samtidigt kände de att det hade varit skönt att slippa tänka på genusmönster och orättvisor. Idag får kvinnor rösta och utbilda sig till vad de vill, i alla fall på pappret. Den ontologiska trygghet man känner i att veta hur världen ser ut gäller inte bara män. De unga kvinnor jag intervjuat har inte funderat över sin roll och samhällets normer. Symboliskt våld är inte bara något som män utövar mot kvinnor; de använder det själva mot varandra och sig själva. Det är nämligen tryggt att veta vad som förväntas och krävs av en kvinna. Att kvinnor sedan får lägre lön, utesluts från vissa

arbetsplatser och objektifieras känns som ett litet pris att betala för att veta vilken värld det egentligen är man lever i. Trots allt: ”det är ju inte som det var förr”.

De var på det hela taget mycket ambivalenta inför sin kvinnoroll. De flesta ville mycket gärna vara kvinnor och prata om pojkvänner och ha en manlig man. De vill inte stå på barrikader och skrika. De vill följa samhällets normer, som så många andra unga människor. De vill inte sticka ut, bli baktalade eller missförstådda. Men ibland lös det igenom en vilja till förändring, som när Caroline drömmande ville ha en kvinnlig Zlatan eller när Diana svor över att män alltid kommer att hålla kvinnor på avstånd. Ambivalensen var stor, men jag tror att alla mina respondenter önskar ett jämlikt samhälle, de har bara inte funderat på vad ett sådant skulle kunna innebära eller vad det skulle kräva av dem.

6.1 Betydelse för lärarprofessionen

Studiet av genus och normer och värderingar är mycket viktigt i skolans värld, inte bara i ämnen så som filosofi och samhällskunskap, utan bör genomsyra utbildningen på ett sådant sätt att eleverna kommer ut från gymnasiet med en kunskap om sig själva, andra och världen. Skolverket menar att ”jämställdhet mellan könen” är en del av skolans värdegrund, och alltså ska genomsyra all undervisning och det vardagliga arbetet. Men diskuteras inte genus och jämställdhet i något ämne? I beskrivningen av det samhällsvetenskapliga programmet i GY11 finner vi formuleringen: ”Utbildningen ska behandla frågor om bland annat demokrati, kommunikation, etik, genus och miljö.” (GY11:49). I de övriga programbeskrivningarna finner vi inte denna formulering. Är det bara samhällselever som ska ha en förståelse för genus?

Men samhällskunskap är ett ämne alla elever i den svenska gymnasieskolan måste läsa. Kursplanen i samhällskunskap 1 säger oss att eleverna ska ha kunskap om ”Grupper och individers identitet, relationer och sociala livsvillkor med utgångspunkt i att människor grupperas utifrån kategorier som skapar både gemenskap och utanförskap.” Dock nämns inte genus eller jämställdheten eller ens kön i beskrivningen av ämnet. Elever kan således spendera hela sin gymnasietid utan att fundera på vilka köns kategorier de reproducerar och vilken makt de själva besitter för att förändra dessa kategorier.

Mina respondenter på samhällsprogrammet är goda exempel på elever som inte tidigare funderat på dessa frågor. Endast en respondent, Dagny, sa att hon hade viss kunskap om genus, men detta på

grund av att hon skrev sitt gymnasiearbete om detta ämne, ett personligt intresse. Alla grupper sa någon gång ”man har ju inte tänkt så mycket på det här”.

Det är svårt att för en sekund klandra eleverna eller skolan för detta. Eleverna sa bara sin åsikt, en åsikt jag tror speglar samhället i stort. Både eleverna och skolan gör bara som de blivit tillsagda att göra. Att diskutera genus verkar inte falla på någons bord.

Hur ska man kunna uppnå den önskade jämställdheten mellan könen om man inte diskuterar frågan i skolan och i berörda ämnen? Att genustänkande ska ”genomsyra” har ingen reell makt. Enligt Connell sopar ofta lärare genusediskussionen under mattan. Istället satsar de på att skapa en likvärdig skola med delade ämnen och skolplaner och fokuserar på att individen ska kunna växa som människa. Detta är dock helt bortse från de strukturella hinder samhället och skolan redan satt upp (Connell, 2000:152). Att individen kan få högre betyg hjälper föga när pojkarna fastnar i en antiplugg-kultur och det är manligt att inte bry sig om skolan.

6.2 Vidare forskning

En uppsats av denna omfattning lämnar ofta mersmak och så även i detta fall. Denna lilla del av tjejernas liv som jag fick ta del av var alldeles för kort. Fler intervjuer och mer observationer av tjejernas vardag hade varit intressant forskning att bedriva. Det hade också varit en poäng i att studera kvinnor som inte är studenter, eftersom deras erfarenheter av arbetsliv och föräldraskap kanske har påverkat deras erfarenheter. Det hade också varit en spännande fortsättning att återkomma till just dessa respondenter igen om tio eller 15 år och se hur de då ser på sin kvinnlighet och sin roll i genusedmönstret.

Samtidigt undrar jag över männens roll. Hur hade undersökningen sett ut om jag intervjuat män istället för kvinnor? Och hur hade dessa studier sett ut bredvid varandra? Att fortsätta bygga på mäns och kvinnor gemensamma ansvar och erfarenheter är en inriktning som jag gärna ser genusedforskningen ta.

7. Referenser

Ambjörnsson, Fanny (2004). I en klass för sig: genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer.

Diss. Stockholm: Univ., 2004

Beauvoir, Simone de (2006). Det andra könet. [Ny utg.] Stockholm: Norstedts pocket

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) (2005). Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys. 2., [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Bryman, Alan (2011). Samhällsvetenskapliga metoder. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber

Bourdieu, Pierre (1999). Den manliga dominansen. Göteborg: Daidalos

Butler, Judith (2006). Genus ogjort: kropp, begär och möjlig existens. Stockholm: Norstedts akademiska förlag

Butler, Judith (2007). Genustrubbel: feminism och identitetens subversion. Göteborg: Daidalos

Cockburn, Cynthia (1991). Brothers: male dominance and technological change. New ed. London: Pluto Press

Connell, Raewyn (2000). The men and the boys. Berkeley: University of California Press

Connell, Raewyn (2008). Maskuliniteter. 2. uppl Göteborg: Daidalos

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (red.) (2012).

Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad. 4., [rev.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik

Giddens, Anthony (1999). Modernitet och självidentitet: självet och samhället i den senmoderna epoken. Göteborg: Daidalos

Johansson, Thomas (2000). Det första könet?: mansforskning som reflexivt projekt. Lund: Studentlitteratur

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). Den kvalitativa forskningsintervjun. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011. (2011). Stockholm: Skolverket

Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet: Lpo 94, anpassad till att också omfatta förskoleklassen och fritidshemmet. (1998). Stockholm: Utbildningsdep., Regeringskansliet

Nordberg, Marie & Saar, Tomas (2008) *Softarna, bråkstakarna och antipluggkulturen - om vikten av att också berätta de andra historierna* i Maskulinitet på schemat: pojkar, flickor och könsskapande i förskola och skola. 1. uppl. Nordberg, Marie (red.) Stockholm: Liber

Pleck, J.H. (1981). The myth of masculinity. Cambridge, Mass.: MIT P..

Wibeck, Victoria (2000). Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod. Lund: Studentlitteratur

Willis, Paul E., Fostran till lönearbete, Röda bokförl., Göteborg, 1983

Bilaga 1

Intervjuguide

- Hur tänker du kring de här männen? Är de manliga?
  - Vad gör en man?
  - Vad är manligt?

- Är utseendet viktigt på en man?
  - Är det lika viktigt för kvinnor? Eller viktigare?
  - Har tjejer svårt att vara ihop med en man som är
    - Kort?
    - Överviktig?
    - Klär sig fult?

- Vill män vara jämställda?
  - Hur ser det ut i skolan?
  - Hur tycker ni att en pappa ska vara?

- Är det mer ”okej” att vara homosexuell nu för tiden?
  - Är det vanligt att vara homofobisk?

- Tror du att det finns en ”naturlig” skillnad mellan män och kvinnor?
  - Måste det vara så?
  - Har det alltid sett ut på samma sätt?
  - Kommer det förändras?